

Hjalmar P. Petersen, orðabókaritstjóri:

Fólk skulu sjálvi ráða yvir sínum egna máli

»Eg dugi ekki at siggja, at tann nýggja orðabókin skal vera nokur hóttan móti føroyskum. Hon er ikki nakar myndugleiki, men eitt savn av uppskotum. Millum uppskotini kunnu fólk so sjálvi at velja tey orð, sum hóska til tað, tey vilja siga»

SIJURDUR SKAALÉ

Tann nýggja føroyska orðabókin hevur verið nógv umrødd síðani hon varð útgivin í síðstu viku.

Johnny Thomsen hevur í Sosialinum í gjár nógv rós at bera bókin - men fleiri hava eisini sagt seg ivast í, um tað er rætt at okkara týðningarmesta orðabók er so liberal, sum tann hjá Hjalmar P. Petersen.

Ivar Iversen hevur sagt, at hetta kann fara at taka skorðarnar undan ti, sum uppbyggt gjøgnum nógv ár.

Og Jóhan H. W. Poulsen hevur sagt, at bókin má nýtast við varsemi.

Hvat er føroyskt?

Heldur Hjalmar Petersen ikki sjálvur, at ein so liberal orðabók kann gerast ein hóttan móti føroyskum?

- Nei, svarar hann. Hóttanin móti føroyskum liggur í hesum at gjøgvin millum tað skrivaða og tað talaða málið hevur lyndi til at gerast ov stór.

Hjalmar nevnr sum dømi, at tað í dag javnast kemur fyrri, at foreldur ikki dugja at hjálpa børnunum at gera skúlatíng. Ikki tí tey ikki duga fakið, men tí tey ikki skilja tað gjörða, føroyska málið í skúlabókunum.

- Skal hetta vera kósir frammyvir, so verður tungt at arbeiða við føroyskum. Tí tað verða tað í veruleikanum tvey mál - og tað haldi eg vera vandamikið. Skriftmálið og tað talaða málið mugu knýst saman.

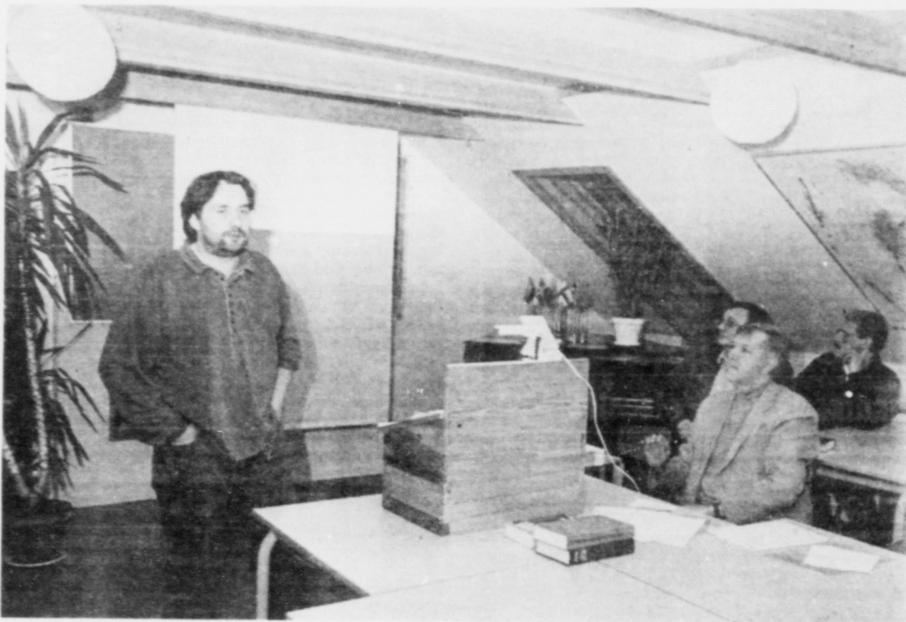
- Men nýggja bókin tekur nógv fremmand orð inn í málið. Er tað ikki eisini vandamikið?

- Hvat er eitt fremmand orð í føroyskum? Eg haldi vit kunnu siga, at tað fyrri vanliga brúkan av málinum er eitt orð, hann ikki skilur. Er tað so, eru nógv av teimum nýggju, smíðaðu orðunum fremmand orð. Fleiri orð sum verða kallað fremmand orð eru tað hinvegin ikki, tí tey eru í vanlig málinum.

Upp til brúkan

At orðabókin skal taka skorðarnar undan tí málrektorarbeiði, gjørt er í Føroyum, dugir Hjalmar ikki at siggja.

- Fyri tað um nokur út-

Hjalmar Petersen greiðir frá orðabókin, tá hon varð almannakunnigjörd hósdagin í farnu viku

lendsk orð sum eru vanlig í føroyskum verða nevnd sum dømi, so eru tey gomlu føroysku eisini við. Tað, vit gera, er, at vit lata lesaran sjálvum velja.

- Og kanska kunnu fremmand orðini gera sitt til, at føroyskt yvirlivir.

- Men bara tað at tey »vænligu« orðini eru við, kann tað ikki skiljast sum eini boð um, at nú kunnu fólk tosa sum tey vilja?

- Hvi skulu tey ikki tosa sum tey vilja? Hvi skulu fólk skammast við sitt mál?

Hjalmar visir á, at tað, sum nógv kalla »vænligt føroyskt« hevur verið tosað í Føroyum í langa tíð.

- Á føroyamálsdeildini eru bandupptøkur av frásagnum hjá fólk, sum eru fœdd fyrri í öldini. Teirra stíllur og teirra framburður er ótrúliga vakur og livandi - men orðini, tey brúka, høvdu neyvan verið góðtíkin av teimum puristisku málreinsarunum í dag.

- Hesi fólk skammaðust ikki við sitt mál, og vór u ikki bangin fyrri at brúka tað. Tí fleyt tað so væl. Tá fólk siga frá í dag, hinvegin, hoyrir tú í heilum fólk bróta seg sjálvi av við orðunum »ella hvussu tað nú eitur á føroyskum«.

- Tá fólk ikki tora at tosa sitt egna mál, tá er føroyskt

í vanda.

Men tað størstu hóttanina av øllum heldur Hjalmar vera fólkaflytingina.

- Tað var fólkaflytingin úr Írlandi á sinni, sum beindi fyrri teirra máli.

- Og tað eru ofta tilíkar ytri umstøður sum gera, at eitt mál doyrt út. At fremmand orð hava forkomið einum máli, veit eg einki dømi um.

Ymiskur foreleiki

Hjalmar visir eisini á, at málforeleikin hjá fólk er ymiskur.

- Tað ber ikki til at seta líka stór málslig krøv til vanlig fólk sum til ein, sum kanska hevur arbeitt við eini orðabók í 20 ár. Tann vanligi maðurin má sleppa at tosa sitt egna mál.

- Skal hann eisini sleppa at brúka orð, sum ikki eru føroysk?

- Hvat er eitt gott føroyskt orð? Fyri mær er tað týðningarmesta, at orðið sigur tað, vit vilja siga. Og tað er ikki nakar stórir skaði, um tað er av fremmandum uppruna. - Hinvegin: viðhvørt hevur tað eydnast at smíða nýggj føroysk orð sum falla væl inn í málið. Tey kunnu vit sjálvsagt brúka.

- Tú vilt altso lata fólk

sjálvi um, hvat tey lúka, og hvat tey brúka?

- Sjálvandi. Tað er ikki min uppgáva at standa við einum peikifingri og siga vaksnum fólk, hvussu tey skulu tosa. Tey hava ábyrgd fyrri sær sjálvum.

- Nýttist tað so heldur ikki at vera tað rætta, sum stendur í orðabókin?

- Nei. Hetta er ikki nokur autoriter orðabók. Orðini skulu fyrst og fremst skiljast sum uppskot. Fólk kunnu brúka tey, hava tey hug.

- Skulu vanlig fólk so hava ábyrgd av málrektorini?

- Fyrst og fremst tey, ja. Vit skulu sjálvsagt eisini hava eina yvirorðnaða málrektor, men hon má ikki vera so strong, sum hon hevur verið. Vit mugu finna eina millumleið.

Ísland ikki so puristiskt

Hjalmar heldur ikki hesa málrektoráðs samsvara so illa við ta, vit kenna úr grannalöndunum.

- Í Noregi eru tey farin at taka fremmand orð sum verða nógv brúkt inn í málið, og stava tey sum tey ljóða á norskskum.

- Og sjálvt í Íslandi - tí »Heilaga Landinum« - verða fremmand orð nógv brúkt í skaldskapi, hóast tey

sjáldan sleppa við í orðabókurnar.

- Hetta er heldur ikki so nýtt í Føroyum, sum onkur vil gera tað til. Í teirri ensk-føroysku orðabókin eru nokk so nógv sonevnd fremmand orð við.

- Men at fara so langt sum tú, kann tað ikki seta tann málsliga arvin í vanda?

- Tann málsligi arvin er tað mál, vit hava fingið bæði úr norrønum og øðrum málum.

Hjalmar leggur dent á, at vit kortini ikki línt eiga at gloypa øllum.

- Eydnast tað at gera eitt snøgt føroyskt orð, so kunnu fólk sum sagt sjálvsagt brúka tað. Men tað týðningarmesta er, at málið er eitt smidligt amboð, sum kann nýtast í øllum viðurskiftum.

Tvey slog av danismum

Hjalmar heldur, at danismurnar í føroyskum kunnu bítast í tveir partar. - Annari parturin er orð, sum eru ein fastur og neyðugur partur av føroyskum. Tað eru orð sum forelskadur, lekkur og frekkur. - Hin parturin er danismur, sum vit eisini eiga góð og smidlig orð fyrri í »góðum« føroyskum. Tað eru orð sum bekvemur. Har

kann okkurt annað oftast setast í staðin.

Høgur og lágur

Orðið bekvemur er kortini eisini við í bókin, eins og t.d. hopleysur. Tað hevur samband við, at tilíki orð egna seg væl til »lágan málstíl«.

- Innan orðabókur verður skilt millum passivar og aktivar bókur. Tær aktivu eru tær, ætlaðar eru til gerandisbrúk - og millum tær er henda. Her eru orð til bæði høgan og lágan stíl - og tí er t.d. hopleysur eisini við.

Ikki nakar myndugleiki

Sum vit skrivaði í gjár, so er ikki samsvar millum orðabókina hjá Hjalmar, og tað føroyska heimsatlasíð, sum Føroya Skúlabókagrunnur gav út fyrri nokrum árum síðani. Tí kunnu vit bæði skriva Simbabwe og Zimbabwe; Kili og Chile; Sicilia, Sicilia og Sikiley.

Er ikki vandi fyrri, at fólk verða orkymlað av hesum?

- Jú, tað er tað sálvsagt.

- Men er tað ikki ein avleiðing av, at málið verður lagt út til brúkan at ráða yvir? Hevði tað í hesum føri ikki verið betri, um tað var ein myndugleiki, sum hevði endaliga avgerð?

- Eg haldi ikki, at ein orðabók sum henda skal vera ein soverðin myndugleiki. Og tað eru soverðnar orðabókur heldur ikki aðrastani.

- Hinvegin hevði eg sjálvsagt einki havt ímóti tí, um henda bókin bleiv normgevandi.

- Men tað, okkurt vantar, er ein móður málsoðabók, sigur Hjalmar. Hevði hon verið komin fyrri einum 5-10 árum síðani, hevði verið munandi lættari at arbeiðt við føroyskum. Høvdu vit havt eina móður málsoðabók at hildið okkum til, so hevdu vit í stóran mun sloppið undan trupulleikum sum tí, vit nú hava av teimum geografiskum növnunum.